

УДК 378.147:[34:159.947.5]:[316.77:81'243]

ВИЯВЛЕННЯ МОТИВАЦІЇ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ В МАЙБУТНІХ ПРАВознавців У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Т. Фідяєва, Л. Рибалко

DISCOVERY OF THE MOTIVATION OF PROFESSIONAL COMMUNICATION IN ANOTHER LANGUAGE IN FUTURE LEGAL EXPERTS IN THE PROCESS OF A PEDAGOGICAL EXPERIMENT

T. Fidiaieva, L. Rybalko

У статті зазначено, що готовність майбутніх правознавців до іншомовного професійного спілкування забезпечується не лише знаннями та вміннями, але й позитивною мотивацією правничої діяльності. Мета статті – виявити експериментальним шляхом мотивацію іншомовного професійного спілкування в майбутніх правознавців, завданнями – визначити ступінь усвідомлення майбутніми правознавцями практичної значущості іншомовної професійної комунікації; дізнатися про найближчі й далекі плани майбутніх правознавців стосовно професійного самовизначення; перевірити знання правової бази інших країн. Методи дослідження – опитування за розробленою анкетною, аналіз відповідей, узагальнення ідей, проєктування майбутньої діяльності правознавців, ситуації з елементами візуалізації. Для виявлення мотивації іншомовного професійного спілкування в майбутніх правознавців молодших курсів була розроблена анкета (опитано 117 осіб). У процесі педагогічного експерименту до опитування була отримана згода на участь респондентів. Відповіді майбутніх правознавців показали, що іншомовне професійне спілкування вони пов'язують із знаннями англійської мови, вербальними і невербальними засобами, процесами комунікації між людьми з різних країн. Опитувані визначили практичну значущість іншомовного професійного спілкування для правознавців як організацію співпраці між колегами-партнерами, самовдосконалення особистісно-професійних якостей, комунікування з населенням для надання юридичної допомоги. Майбутні правознавці не мають досвіду спілкування з іноземними правознавцями. Натомість, вони бажають оволодіти інформацією про міжнародні правові системи, трудові функції правознавців за кордоном, морально-етичні норми комунікації юристів з різними верствами населення. Запропоновано підвищувати академічну мобільність майбутніх правознавців, порівнювати правові системи України та інших країн, більш глибоко вивчати іноземну мову, розширювати знання термінології юриспруденції.

Ключові слова: юридична освіта, правознавці, готовність, мотивація, спілкування, іншомовне спілкування, академічна мобільність, іноземна мова, експериментальна робота.

The article states that the readiness of future legal scholars for foreign language professional communication is ensured not only by knowledge and skills, but also by positive motivation of legal

activity. The purpose of the article is to experimentally reveal the motivation of foreign language professional communication in future legal scholars, the tasks are to determine the degree of awareness by future legal scholars of the practical significance of foreign language professional communication; to learn about the near and distant plans of future legal scholars regarding professional self-determination; check knowledge of the legal framework of other countries. Research methods – survey based on the developed questionnaire, analysis of answers, generalization of ideas, projecting of future activities of legal scholars, situations with elements of visualization. A questionnaire was developed (117 people were interviewed) to identify the motivation of foreign language professional communication among future legal scholars of the junior year. In the process of the pedagogical experiment, the consent of the respondents was obtained before the survey. The answers of the future jurists showed that they associate professional communication in a foreign language with knowledge of the English language, verbal and non-verbal means, communication processes between people from different countries. The interviewees determined the practical significance of foreign language professional communication for legal scholars as an organization of cooperation between colleagues-partners, self-improvement of personal and professional qualities, communication with the public to provide legal assistance. Future jurists do not have experience communicating with foreign jurists. Instead, they want to acquire information about international legal systems, work functions of legal scholars abroad, moral and ethical norms of communication of lawyers with different strata of the population. It is proposed to increase the academic mobility of future legal scholars, to compare the legal systems of Ukraine and other countries, to study a foreign language more deeply, to expand knowledge of jurisprudence terminology.

Key words: legal education, legal experts, readiness, motivation, communication, foreign language communication, academic mobility, foreign language, experimental work.

Загальна постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Відкритий освітній простір набирає обертів останнім часом, оскільки здобувачі різного рівня освіти та педагоги переміщуються по іншим країнам, різним регіонам. Війна в Україні негативно вплинула на освіту, як і на будь-яку галузь у цілому. Навчання відбувається в онлайн режимі, спілкування в офлайн режимі є обмеженим.

Іншомовне спілкування є незамінним засобом комунікування між людьми, тому що за його допомогою відбувається обмін досвідом у професійній діяльності, передається потрібна інформація з будь-яких питань. Обставини засвідчили, що завдяки іншомовному професійному спілкуванню людині краще знайти робоче місце, адаптуватися до нових умов життя.

Таке спілкування тісно пов'язане з професійною діяльністю правознавців, особливостями якої є надання правого захисту людині, незалежно від її мовного контенту. Представляти потерпілих юрист також має в міжнародних інстанціях, зокрема в суді. Для підписання договору з такими потерпілими йому необхідно знати іноземну мову.

У процесі професійної підготовки майбутніх правознавців викладається іноземна мова за професійною спрямованістю. Однак, для іншомовного професійного спілкування цього не вистачає, бо розширилися межі його організації і затребуваності на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми. Дотичними є наукові праці В. Антуф'євої (2022),

В. Богуцького (2021), В. Бондаренко (2020), А. Гаврилюк (2022), Д. Демченко (2009), О. Насіленко (2013), О. Нікітенко (2015), Ю. Перебийніс (2022), С. Циганій (2015), М. Якимчук (2024). Так, Д. Демченко (2009) досліджувала проблему педагогічних умов формування іншомовної професійної компетентності майбутніх правознавців у процес фахової підготовки. Новизну дослідження склала спрямованість освітнього процесу, в тому числі й самостійної роботи, на формування іншомовної професійної компетентності в майбутніх правознавців. Позитивний вплив відбувався за рахунок приємного соціально-психологічного клімату під час оволодіння іноземними мовами. На думку авторки наукової праці, що й підтверджено експериментальним шляхом, ефективними виявилися ділові ігри, завдяки яким було сформовано іншомовну професійну компетентність. На жаль, у науковій праці недостатньо розкритий культурологічний підхід до формування іншомовної професійної компетентності в майбутніх правознавців.

Вирішення даної проблеми, на яке спираються авторки, започатковане в дисертаціях І. Голопич (2019), Ю. Перебийніс (2022) і С. Циганій (2015). Підготовка майбутніх правознавців за спеціальністю 081 Право до іншомовного професійного спілкування була організована експериментальним шляхом завдяки розробленій педагогічній технології. Так, у дисертації Ю. Перебийніс (2022) така технологія є цільовою, бо включала мету і завдання, методологічні підходи і принципи, що лежать в основі процесу формування готовності майбутніх правознавців до іншомовного професійного спілкування. Змістову складову цієї технології складав навчальний курс з англійської мови, процесуальну – послідовні етапи, різні методи і форми, а також засоби, що підвищували рівень готовності здобувачів вищої освіти до іншомовного професійного спілкування. Ознайомлення з цією технологією сприяло таким думкам, як: до змістової складової слід було б додати навчальний курс з міжнародного права, що дає можливість, не лише спілкуватися англійською мовою, але й порівнювати правничу законодавчу базу різних країн і комунікувати з партнерами на професійних засадах, а також запозичувати досвід для реформування правничої освіти в Україні.

Вивчення педагогічних умов реалізації технології Ю. Перебийніс навело на думку, що не лише викладачі іноземної мови мають підсилювати власну мобільність і комунікувати із закордонними колегами, проводити відкриті заняття і зустрічі. У процесі навчання іншомовному професійному спілкуванню слід розкривати індивідуальні та резервні можливості кожного здобувача вищої освіти, застосовувати ІКТ для розширення освітнього середовища та відкритого обміну досвідом.

У дослідженні С. Циганій (2015) акцентовано увагу на культурі професійного спілкування майбутніх юристів. Згодні, що на мотивацію культури такого спілкування впливає особистість викладача. Зміст культури професійного спілкування, на відміну від попереднього дослідження, складають юридичні і психологічні знання й уміння, а їх поєднання є певною умовою досягнення позитивних результатів. На формування культури професійного спілкування

майбутніх юристів впливають відповідні методи і форми навчання, ІКТ. На наш погляд, ефективними є інтерактивні технології, завдяки їх використанню підвищується рівень культури професійної комунікації майбутніх юристів.

Про необхідність підвищення професійної мотивації майбутніх фахівців наголошують Л. Дягілева (2021) та І. Іванов (2021). Учені запропонували використовувати кейс-технології у навчанні іншомовному спілкуванню. Питання мотивації до вивчення іноземної мови, висвітлені науковцями Л. Дзевинською (2020), О. Романенко (2020), В. Богуцький (2021), свідчать, що майбутніх правознавців необхідно навчати веденню ділових перемовин іноземними мовами; О. Зінченко (2020), М. Огренич (2020), М. Шепель (2020) – міжкультурному діловому спілкуванню для обміну набутим досвідом.

Оскільки мотивація особистості є рушійною силою поведінки і конкретної діяльності, спілкування з іншими людьми, то її потрібно виявляти і спрямовувати на саморозвиток і досягнення найвищих результатів у професійній діяльності. На підставі аналізу дотичних праць зазначимо, що мотивація іншомовного професійного спілкування майбутніх правознавців є динамічною, на неї впливають і внутрішні зміни, і зовнішні обставини. Для того, щоб її сформулювати, потрібно виявити, проаналізувати і зробити висновки стосовно тенденцій і проєктів саморозкриття особистості.

Мета статті – розкрити процедуру та схарактеризувати результати експериментального дослідження мотивації іншомовного професійного спілкування майбутніх правознавців: визначення ступеня усвідомлення ними практичної значущості іншомовної професійної комунікації; виявлення найближчих і далеких планів професійного самовизначення, зокрема щодо професійної правничої діяльності за кордоном.

Виклад основного матеріалу статті. Мотивація є системою внутрішніх і зовнішніх стимулів і мотивів, що спонукають особистість до професійної діяльності, навчання, самореалізації, у тому числі іншомовного професійного спілкування. Психологічну структуру особистості складають такі групи мотивуючих факторів, як-от: потреби як рушійна сила самореалізації людини та її джерело активності; спрямованість активності та виокремлення найбільш значущих мотивів; емоції, почуття, переживання, задоволення результатами праці. «Важливою складовою мотивації праці є особистісна причинність і мотивація, впевненість у своїх здібностях, почуття компетентності, адекватне переживання успіху і невдачі» (Кремень, 2008, с. 528).

Вивчення мотивації іншомовного професійного спілкування в майбутніх правознавців є важливим етапом її формування, суть якого полягає в тому, що будь-яка професійна діяльність та підготовка до неї має бути вмотивованою. Готовність майбутніх правознавців до іншомовного професійного спілкування забезпечується не лише знаннями та вміннями, але й позитивною мотивацією правничої діяльності. Прагнення вивчати культуру та мову іншої країни розширює межі професійної самореалізації правознавців, спрямовує їх на постійне самовдосконалення й саморозвиток.

У науковій роботі використано письмове опитування як метод педагогічного дослідження. Анкета з метою виявлення мотивації іншомовного професійного спілкування в майбутніх правознавців є авторською і включала питання, що стосуються уявлення про суть цього феномену, механізмів перенесення на особистий досвід і проєктування майбутнього в ролі юриста як у своїй країні, так і за кордоном.

Як зазначають учені В. Сидоренко і Н. Тверезовська (Тверезовська, Сидоренко, 2013), письмове опитування в методології педагогічного дослідження є певною самореєстрацією, його застосовують тоді, коли потрібно з'ясувати ставлення респондентів до проблеми чи явища, а висловлені думки допомагають зрозуміти певні тенденції освітніх потреб і ризиків. Завдяки письмовим анонімним відповідям можна дізнатися про настрої і суперечливі думки опитуваних, які є одним з механізмів самозмін особистості, динаміки розвитку виявленої проблеми. Зазвичай метод опитування застосовується для виявлення потреб, інтересів, мотивів, установок респондентів (Тверезовська, Сидоренко, 2013, 140–147).

У ході педагогічного експерименту брало участь 117 бакалаврів Харківського університету, Відокремленого підрозділу «Фаховий коледж Харківського університету». З метою виявлення мотивації іншомовного професійного спілкування в майбутніх правознавців було проведено анкетування. На запитання «Що таке іншомовне професійне спілкування правознавця? Що ви чули про це?» відповіді були розподілені таким чином.

Більшість майбутніх правознавців (47% осіб) іншомовне професійне спілкування пов'язують із знаннями іноземної мови на достатньому рівні з урахуванням усіх нюансів та понять певної професії, високим рівнем практичного володіння вербальними та невербальними засобами, а також досвідом володіння мовою на адаптивному рівні залежно від мовленнєвої ситуації. Один із здобувачів вищої освіти написав: «Я вважаю, що для адаптації в іншій країні потрібно вільно володіти англійською та, якщо ви там залишаєтесь жити, вчити мову цієї країни. Я вільно володію польською мовою і можу сказати, що іншим людям спілкуватися і вимовляти слова дуже важко. Вивчення мови відкриває дуже багато можливостей, як-от: розуміння звичаїв і культури інших країн, здатність розмовляти з людьми без перекладача (це дуже важливо, бо перекладач зазвичай говорить не те, що хочеться сказати) та розуміння їх сленгу».

Дійсно, іноземна мова є засобом спілкування з іноземними колегами або клієнтами, включення до роботи в міжнародних юридичних компаніях, у міжнародних проєктах або конференціях. Завдяки іноземній мові відбувається спілкування людей з різних країн або культур, які використовують іншу мову для обміну інформацією в професійній сфері, зокрема вільне спілкування з роботодавцями під час ділових перемовин. Набуття знань за фахом, вивчення мови міжнародного спілкування, її практичне застосування під час роботи в іноземних компаніях є передумовою професіоналізму правознавця. Іншомовне спілкування дуже важливе для особистого розвитку і вдосконалення своїх навичок, тим паче у професійному аспекті. Воно допомагає знайти більше

інформації, професіоналів, котрі допоможуть з вирішенням особливих питань, бо міжнародне право є змістовним і цікавим для пізнання й перенесення елементів до вітчизняної правової бази.

Частина респондентів (33,3% осіб) вважають, що іншомовне професійне спілкування – це комунікація між людьми з різних країн, з іншомовними колегами, яка сприятливо впливає на розвиток кар'єри та допомагає досягати спільних цілей. Не можна зводити іншомовне професійне спілкування правознавців лише до мовного контенту, під час комунікації колеги виявляють морально-етичні норми поведінки, культуру власного народу, знання юридичної термінології, яку опанували під час навчання в ЗВО.

Зазначимо, що майбутні правознавці комунікацію розуміють ширше, ніж оволодіння іноземною мовою. Вони пояснюють комунікацію як оволодіння на високому рівні вербальними і невербальними засобами спілкування, вміння поводитися так, щоб співрозмовники виявляли бажання співпрацювати з метою досягнення позитивних результатів у справах. А ще комунікації майбутні правознавці пов'язують з українською мовою, яку вони вивчають на першому курсі.

Про іншомовне професійне спілкування не задумувалися та не займалися цим питанням (19,7% осіб). Однією з причин названо те, що оволодіння іншомовним професійним спілкуванням є складним процесом. Здобувачам вищої освіти молодших курсів не хотілося б себе перевантажувати, оскільки це не є прерогативою теперішнього часу.

З метою виявлення практичної значущості іншомовного професійного спілкування в роботі правознавців бакалаврам було поставлено питання «Для чого правознавцеві необхідно іншомовне професійне спілкування?». Відповіді проранжовано за головними думками майбутніх правознавців.

На першому місці (51,2% осіб) знаходиться співпраця між колегами-партнерами і клієнтами. Правознавці повинні оволодіти іншомовним професійним спілкуванням, оскільки це дозволяє їм ефективно співпрацювати з колегами з інших країн та розуміти відмінності у правових системах. А ще необхідно оволодіти іншомовним професійним спілкуванням, щоб здійснювати обмін інформацією та проводити дослідницьку роботу з колегами з усього світу. Це дозволяє їм орієнтуватися в останніх тенденціях та дослідженнях у галузі права, а також сприяє обміну досвідом та інноваціями. Такий тип спілкування відкриває доступ до різноманітних джерел інформації, що дозволяє правознавцям бути більш компетентними та ефективними у своїй професійній діяльності. Правознавцю необхідне іншомовне професійне спілкування для співпраці з колегами, клієнтами та експертами з інших країн, отримання доступу до міжнародних ресурсів, участі в міжнародних конференціях та дискусіях, а також для розуміння і застосування міжнародного права та стандартів.

Іншомовне спілкування називають ще міжнародним спілкуванням. Зазначимо, що існує багато правових питань, котрі мають міжнародний аспект. Правознавці працюють в міжнародних організаціях, де спілкування з колегами

різних країн є необхідним. Під час підготовки міжнародних договорів або участі в судових процесах нерідко доводиться спілкуватися з колегами з інших країн. Знання й уміння іншомовного професійного спілкування є вкрай необхідними.

На друге місце (30,8% осіб) винесено самовдосконалення особистісно-професійних якостей правознавця та підвищення рівня професіоналізму. Вивчення іноземних правових систем допомагає правознавцю зрозуміти принципи та підходи до правосуддя в різних країнах. Іншомовне професійне спілкування розвиває кар'єру правознавців, а його досвід може стати додатковим бонусом під час пошуку роботи або побудови професійної кар'єри. Цінним є те, що іншомовне професійне спілкування допомагає правознавцям розширювати свій світогляд та приймати культурні особливості інших народів.

Реформування правового законодавства в Україні вимагає часу і багато роботи. До того ж воно потребує підготовлених фахівців права з достатньо високим рівнем іншомовної компетентності. Правознавцеві необхідно вміти працювати з міжнародними документами, бо багато правових документів, таких як закони, договори, судові рішення, публікуються іноземними мовами. Правознавці, які володіють іноземною мовою, можуть безпосередньо працювати з цими документами, не покладаючись на перекладачів.

На третьому місці (18% осіб) знаходиться комунікування з різними верствами населення не лише своєї країни, але й з громадянами інших країн. Іншомовне професійне спілкування дуже важливе для правознавців, тому що в країнах мешкає не лише корінне населення. Якщо в іноземця з'явиться проблема в правовому полі, йому просто не зможуть допомогти, бо правознавець не володіє англійською мовою. Зараз все більше людей вільно розмовляють англійською мовою, а це дуже добре. Одна із здобувачок вищої освіти написала так: «Якщо у вас щось трапиться в іншій країні, то звернутися до правознавця, який не володіє мовою, ви не зможете, бо він нічим не допоможе, бо не зможе зрозуміти вас. Звичайно, що всіма мовами він володіти не зможе, тому для цього мовою, якою можна спілкуватися будь-де, і була прийнята англійська мова. Знання мови дуже важливі, і не просто базові слова, а саме професійне іншомовне спілкування».

На основі саморефлексії майбутні правознавці дали відповідь стосовно власного досвіду спілкування з іноземними фахівцями. На жаль, більшість здобувачів вищої освіти (90,6% осіб) не мають досвіду спілкування з правознавцями інших країн: «у мене такого досвіду не було, але я б хотів поспілкуватися з правознавцями з інших країн», «нерідко дивлюсь зарубіжні, юридичні та детективні серіали, звідки достатньо дізнаюся про певні закони інших країн», «такого досвіду в мене ще не було, але для мене це було б дуже корисно для покращення своїх професійних навичок, зокрема вдосконалення рівня англійської мови».

Деякі майбутні правознавці (9,4% осіб) відповіли, що звертались до юриста в Англії для оформлення візи. Насправді, це була дуже досвідчена леді, яка вправно та відповідно до контексту використовувала юридичні терміни та справляла враження досвідченого професіонала.

Готовність до іншомовного професійного спілкування є показником професійної компетентності правознавців. Небагато респондентів (15,4% осіб) стверджують, що готові до іншомовного професійного спілкування: «нічого не заважає моїй готовності прийняти відповідальність на такому рівні». «Проживаю у Польщі. Кожен день мені доводиться спілкуватися польською, просто банально у магазині. Коли я змогла розуміти, що мені кажуть, життя тут стало легше. Я можу йти вулицею і розумію про що спілкуються люди, а це весело, можу вільно запитати про щось чи відповісти. Якщо чесно, то навіть не знаю, як швидко навчилася мови, тому що за півроку перебування все розуміла і почала говорити іноземною мовою. А зараз маю достатній словниковий запас для спілкування».

Однак, більшість опитуваних (84,6% осіб) не впевнені у знаннях і вміннях іноземної мови, мають невеликий запас іншомовних слів, через тривожність не можуть побудувати речення іноземною мовою.

Як свідчать результати опитування, майбутні правознавці відчують дискомфорт у спілкуванні іноземною мовою, що пояснюється низьким рівнем оволодіння іншомовною підготовкою. Позитивним є те, що вони не відмовляються від іншомовного професійного спілкування, незважаючи на суб'єктивні перешкоди. Навіть, активно прагнуть до вивчення іноземної мови, щоб спілкуватися з іноземними правознавцями. Безумовно, на етапі недостатнього рівня готовності майбутніх правознавців до іншомовного професійного спілкування перевага належить іноземній мові, а не юридичній термінології та методиці її вивчення різними мовами.

Відповіді на питання «Що б вам хотілось дізнатися про іншомовне професійне спілкування?» розподілилися таким чином. Майбутні правознавці бажають дізнатися про те, як:

– правознавці з інших країн вирішують правові питання в міжнародному контексті, спілкуються з колегами з інших країн та які виклики постають перед ними в процесі міжнародного спілкування; які саме аспекти зачіпає іншомовне спілкування в професійній діяльності, чи воно спрямоване на поверхневе вивчення основи основ, чи все ж таки більш поглиблене вивчення кодексів, законів, історії права в цілому; як знайти правознавців з інших країн для спілкування і пройти практичний курс міжнародного професійного спілкування юриста (45,3% осіб);

– добирати і використовувати таке, як-от: найбільш ефективні методи для вивчення іноземних мов з орієнтацією на професійні навички та комунікацію в міжнародному середовищі, стратегії навчання і технічні засоби для забезпечення ефективного іншомовного професійного спілкування, юридичну термінологію іноземною мовою та уникати помилок при перекладі юридичних документів, методи подолання мовних бар'єрів у професійних ситуаціях та приклади успішних практик у цій сфері, дотримуватися правил етикету в іншомовному професійному спілкуванні, тактовно та професійно ставитись до співбесідника, звертатися до нього, знаючи особливості такого спілкування, розширювати запас юридичних термінів (35,0% осіб);

– культурні особливості впливають на спосіб спілкування та взаємодію в різних країнах: «хочу дослідити професійний жаргон та вирази, що використовуються в різних галузях індустрії, як культурні відмінності можуть впливати на ефективність комунікації та спільну роботу в міжнародному контексті, а також які стратегії є найефективнішими для побудови позитивних та продуктивних відносин з колегами та партнерами з різних культур» (19,7% осіб).

У ситуації, коли респонденти уявили себе в чужій країні, де їм необхідно звернутися до правознавців, вони будуть діяти з таких позицій, як-от:

– звернення до фахівців – правоохоронців, юристів, перекладачів: якщо потрібен правоохоронець, то звернуться до найближчих патрульних (якщо вони є поряд) або дізнаються в місцевих мешканців, подивляться на карті де знаходиться найближче відділення поліції. Зустрівшись з правоохоронцями, привітаються та представлять всю ситуацію. Якщо знають мову країни, то будуть вільно вести розмову. Якщо ж мова країни невідома, скористаються голосовим перекладачем. Якщо потрібен адвокат, то спочатку запитують у місцевих мешканців або подивляться на картах де знаходиться суд. Після того, як дістануться, звернуться до працівників та дізнаються чи є там державний представник правознавців. Якщо його там немає, то візьмуть візитну картку. Як тільки зможуть зв'язатися з адвокатом, то опшуть йому всю ситуацію. Стосовно іноземної мови, то майбутні правоохоронці планують згадати певний досвід вивчення іноземної мови, ділової мови, звернутися до знайомих, скористатися перекладачем на гаджеті або найняти перекладача у відповідних фірмах. Одна із здобувачок пише: «По-перше я б спробувала знайти такого правознавця, який точно міг би мені допомогти. Потім я б звернулася до нього по допомогу і поставила йому всі запитання, котрі в мене є. Скоріш за все, попрошу висловити свою думку/скаргу/заяву у письмовій формі. Якщо це не спрацює, то починаю пошук перекладача, який мені допоможе звернутися до іншомовного правознавця». Думки іншого здобувача вищої освіти: «У разі потреби в юридичній консультації в іншій країні, я б спочатку звернувся до місцевих юридичних фахівців, таких як адвокатські фірми або правозахисні організації. Перед зверненням дізнаюсь про їхню репутацію та кваліфікацію» (57,3% осіб);

– пошуки консульських установ чи посольства України в іноземній країні для отримання поради та підтримки в правових питаннях, враховуючи їх можливість надання інформації про місцеве законодавство та поради стосовно подальших дій. Зможуть отримати інформацію про юристів, які говорять українською мовою або мають досвід роботи з українськими громадянами. Здобувач вищої освіти написав: «Почну з пошуку Посольства України у країні, в якій перебуваю, для того щоб дізнатися чи підлягає моє питання їх юрисдикції. Якщо вони не в змозі вирішити моє питання, то можу дізнатися про юриста, який зможе допомогти, або знайти будь-який місцевий правничий центр. Якщо це не допоможе, напевно, буду шукати інформацію в інтернеті» (24,8% осіб);

– дослідження правової системи та правових норм тієї країни, де опинився/лася, пошук рекомендаційних державних правників або адвокатів

через місцеві ресурси, а також перегляд їхніх рейтингів. Це допоможе краще зрозуміти контекст і специфіку місцевого законодавства. На основі аналізу відповідей склалася така процедура, як-от: спочатку шукають інформацію про місцеві правозахисні організації та адвокатські асоціації; пізніше звертаються до консульських установ своєї країни для поради або рекомендацій щодо місцевих правозахисних організацій або адвокатів; обирають декількох правознавців та порівнюють їх досвід та кваліфікацію, щоб обрати когось конкретного для консультування (17,9% осіб).

У поодиноких відповідях відчувалася невпевненість у змісті тих звернень, з якими звертається населення будь-якої країни: «не можу розповісти про наступні свої дії і вчинки, бо не знаю, що мені буде потрібно запитувати та чому буду звертатися до правознавців».

Більшість майбутніх правознавців (83,8% осіб) відповіли, що не планують працювати юристами за кордоном. «Таким я своє життя не бачу, тому роблю акцент на вивченні законодавства, норм та прав України, щоб стати успішним юристом у своїй державі».

Однак, можливість дослідження міжнародної правової справи, яка могла б допомогти розкрити або вирішити питання в міжнародному правознавстві, їх зацікавила. Позитивний інтерес до вивчення іноземної мови також сполучений з відповіддю на це питання. Якщо вдасться вивчити англійську мову, то можуть спробувати себе юристами в іноземних фірмах. Юридичні знання і вміння правильно висловлюватися англійською мовою завжди будуть доречні.

Професійне самовизначення ще знаходиться на стадії розвитку, тому майбутні правознавці не впевнені, чи будуть працювати саме за цією професією, деякі не планують залишатися в Україні, а деякі не вирішили, який саме варіант ймовірно пріоритетний. Поки що вони навчаються в українському ЗВО, цінують цей вибір і не думають про працевлаштування за кордоном.

На момент опитування таких планів немає, але при нагоді не відмовилися б від академічної мобільності, щоб отримати досвід юридичного консультування закордоном. Навіть у майбутньому запланували працювати в іноземних державах, як правознавці.

Висновки й перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Зазначено, що готовність майбутніх правознавців до іншомовного професійного спілкування забезпечується не лише знаннями та вміннями, але й позитивною мотивацією правничої діяльності. Іншомовне професійне спілкування майбутні правознавці пов'язують із знаннями англійської мови, вербальними і невербальними засобами, процесами комунікації між людьми з різних країн. Практичну значущість іншомовного професійного спілкування складають співпраця між колегами-партнерами, самовдосконалення особистісно-професійних якостей, комунікування з населенням для надання юридичної допомоги. Майбутні правознавці бажають оволодіти інформацією про міжнародні правові системи, трудові функції правознавців за кордоном, морально-етичні норми комунікації юристів з різними верствами населення.

У професійній підготовці доцільно підвищувати академічну мобільність майбутніх правознавців, порівнювати правові системи України та інших країн, більш глибоко вивчати іноземну мову, розширювати знання термінології юриспруденції. **Перспективами подальших розвідок** є розробка й упровадження педагогічних умов ефективного іншомовного професійного спілкування майбутніх правознавців у ЗВО.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Богучський, В. М. (2021). Навчання іншомовному діловому спілкуванню студентів-правників. У *Іншомовна підготовка працівників ОБС та фахівців із права* (с. 13–16). Національна академія внутрішніх справ. <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/18931>
- Бондаренко, В. (2020). Роль та значення іншомовної комунікації для фахівця у галузі права. У *Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей* (с. 20–26). ЛьвДУВС. <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3775>
- Гаврилюк, А., & Антуф'єва, В. (2022). Особливості професійного спілкування у сфері юридичної діяльності. У *Актуальні питання розвитку комунікації в професійній діяльності правоохоронних органів: виклики XXI століття* (с. 56–59). ОДУВС. <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/acc2006b-3a2c-4350-9886-1028f5bdb24b/content>
- Голопич, І. М. (2019). Педагогічні умови підготовки майбутніх поліцейських до професійного спілкування у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Інноваційна педагогіка*, 1(10), 126–129. http://innovpedagogy.od.ua/archives/2019/10/part_1/29.pdf
- Демченко, Д. І. (2009). Формування іншомовних знань у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця юридичної галузі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, (3(56)), 184–189. <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2009/3/34.pdf>
- Дзевицька, Л. С., & Романенко, О. В. (2020). Особливості викладання іноземної мови професійного спрямування студентам юридичних спеціальностей. *Правовий часопис Донбасу*, 70(1), 192–200. <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2020-70-1-192-200>
- Зінченко, О. С., Огреніч, М. А., Шепель, М. Є., & Яковлева, М. Л. (2020). Формування навичок міжкультурного ділового спілкування студентів немовних спеціальностей. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Педагогічні науки*, (191), 87–91. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2020_191_22
- Іванова, І. Л., Коршенко, А. Є., & Дягілева, Л. Д. (2021). Використання кейс-технологій у навчанні іншомовному спілкуванню. *Polish Science Journal*, (11(44)), 146–152. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11165>
- Кремень, В. Г. (Ред.). (2008). *Енциклопедія освіти*. Юрінком Інтер.
- Насіленко, Л. А. (2013). Педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх юристів у процесі вивчення спеціальних дисциплін. *Освітній вимір*, 38, 71–74. <https://doi.org/10.31812/educdim.v38i0.3116>
- Нітенко, О. В. (2015). *Іншомовна підготовка фахівців права в трицикловій системі вищої освіти: європейський досвід* (Публікація № 0515U000998) [Дис. д-ра пед. наук, Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України]. НРАТ. <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0515U000998/>
- Перебийніс, Ю. (2022). Педагогічні умови формування готовності майбутніх правників до професійно орієнтованої іншомовної комунікації. *Knowledge, Education, Law, Management*, (1(45)), 30–35. <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.1.5>
- Тверезовська, Н. Т., & Сидоренко, В. К. (2013). *Методологія педагогічного дослідження*. Центр учбової літератури.
- Циганій, С. (2015). Педагогічні умови формування умінь професійного спілкування в процесі навчання у ВНЗ. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*, (7), 139–144. <https://doi.org/10.18372/2411-264x.7.10243>
- Якимчук, М. Ю. (2024). Комунікативні навички як складова успішного юриста. У *Actual problems of personality psychology in the modern world* (с. 107–109). International Science Group. <https://isg-konf.com/actual-problems-of-personality-psychology-in-the-modern-world/>

REFERENCES

- Bohutskyi, V. M. (2021). Teaching foreign language business communication to law students. *Foreign language training of employees of the Ministry of Internal Affairs and law specialists* (p. 13–16). National Acad. internal affairs <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/18931> [in Ukrainian].
- Bondarenko, V. (2020). The role and significance of foreign language communication for a lawful specialist. In *Current problems of teaching foreign languages for special purposes* (p. 20–26). Lviv State University of Internal Affairs <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3775> [in Ukrainian].
- Havryliuk, A., & Antufieva, V. A. (2022). Peculiarities of professional communication in the field of legal activity. In *Current issues of communication development in the professional activity of law enforcement agencies: challenges of the 21st century: Proceedings of the science and practice conference to International days of Eng. languages at the UN* (p. 56–59). Odessa State University of Internal Affairs <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/acc2006b-3a2c-4350-9886-1028f5bdb24b/content> [in Ukrainian].
- Holopych, I. M. (2019). Pedagogical conditions of future police officers training for professional interaction in higher educational establishments with the specific learning environment. *Innovative pedagogy*, 1(10), 126–129. http://innovpedagogy.od.ua/archives/2019/10/part_1/29.pdf [in Ukrainian].
- Demchenko, D. I. (2009). Formation of foreign language knowledge in the process of professional training of a future specialist in the legal field. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, (3(56)), 184–189. <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2009/3/34.pdf> [in Ukrainian].
- Dzevytska, L., & Romanenko, O. (2020). Peculiarities of teaching a foreign language for specific purposes to law students. *Law Journal of Donbass*, 70(1), 192–200. <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2020-70-1-192-200> [in Ukrainian].
- Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of education]. (2008). / Akad. ped. nauk Ukrainy ; holovnyi red. V. H. Kremen. Kyiv : Yurinkom Inter. S. 528. [in Ukrainian].
- Zinchenko, O. S., Ohrenich, M. A., Shepel, M. Ye., & Yakovleva, M. L. (2020). Formation of intercultural business communication skills of non-language specialty students. *Research Bulletin [Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University]. Series: Pedagogical sciences*, (191), 87–91. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2020_191_22 [in Ukrainian].
- Ivanova, I. L., Korshenko, A. Ye., & Diaghileva, L. D. (2021). The use of case technologies in teaching foreign language communication. *Polish Science Journal*, (11(44)), 146–152. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11165> [in Ukrainian].
- Kremen, V. H. (Ed.). (2008). *Encyclopedia of education*. Yurinkom Inter. [in Ukrainian].
- Nasilenko L. A. (2013). Pedagogical conditions of lawyers' communicative competence formation in the study of special subjects. *Educational Dimension*, 38, 71–74. <https://doi.org/10.31812/educdim.v38i0.3116> [in Ukrainian].
- Nitenko, O. V. (2015). *Foreign language training of the future lawyers in frame of the three-cycle higher education system: european experience* (Publication No. 0515U000998) [Thesis for a Doctorate Degree in Pedagogical Studies, Institute of Higher Education NAES of Ukraine]. NRAT <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0515U000998/> [in Ukrainian].
- Perebyynis, Y. (2022). Pedagogical conditions of formation of future lawyers' readiness for professional foreign language communication. *Knowledge, Education, Law, Management*, (1(45)), 30–35. <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.1.5> [in Ukrainian].
- Tverezovska, N. T., & Sydorenko, V. K. (2013). *Methodology of pedagogical research*. Center of educational literature. [in Ukrainian].

Фідяєва Т., Рибалко Л. Виявлення мотивації іншомовного професійного спілкування в майбутніх правознавців у процесі педагогічного експерименту

- Tsyganiy, S. O. (2015). (2015). Pedagogical conditions of formation of skills of professional communication in teaching at the university. *Proceedings of the National Aviation University. Series: Pedagogy, Psychology*, (7), 139–144. <https://doi.org/10.18372/2411-264x.7.10243> [in Ukrainian].
- Циганій, С. О. (2015). Pedagogical conditions of formation of skills of professional communication in teaching at the university. *Proceedings of the National Aviation University. Series: Pedagogy, Psychology*, (7), 139–144. <https://doi.org/10.18372/2411-264x.7.10243> [in Ukrainian].
- Yakymchuk, M. Yu. (2024). Communication skills as a component of a successful lawyer. In *Actual problems of personality psychology in the modern world* (с. 107–109). International Science Group. <https://isg-konf.com/actual-problems-of-personality-psychology-in-the-modern-world/> [in Ukrainian].

Тетяна Фідяєва

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди;
викладачка кафедри іноземних мов, Харківський університет, Відокремлений підрозділ «Фаховий коледж Харківського університету»
м. Харків, Україна

Tetiana Fidiaieva

student of the third (educational and scientific) level of higher education, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University;
teacher of the department of foreign languages, Kharkiv University, Independent structural department “Vocational College of Kharkiv University”
Kharkiv, Ukraine

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-9571-9664>

e-mail: tatiana.fidiaeva@gmail.com

Людмила Рибалко

Доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Liudmyla Rybalko

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Educational Studies and Innovative Pedagogy, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
Kharkiv, Ukraine

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-1262-8551>

e-mail: akme15@ukr.net